

תשובות מהרי"ל

עמ

קצת ומה שכתבת אי בר בכלל שכיבה והבאת ראיה מעריבה דז. מזה אין שום ראיה דבזב כתיב כל הכלי אשר ישב עליו הלך בעין למעוטי כפה סאה ותרקב. דזו לא תלי בשכיבה אלא בכל ענין דנשא חזו רובו על האדרס עמא. ליש בכב או יכן או גשין או עומד או נחלה כגון בכף מאזניס פ"ב דזבין. אלא נראה דמילתא דפשיטא אסור דבלשון בני אדם קרי ליה שכיבה. ובגדלי' הולך אחר לשון בני אדם ובלשון חכמי' נמי פירק כל כתבי דלא מגנינא רישא אבי' סדיא. ויש גרסין מזיג'י ובערוך פ"י ערך כרפס כסח קמן להשכיב תחת מראשותיו. ופשטי' דקרא וישכב במקום הכוא אראש נמי קאי ומתרגימנא אסידוכי ועל שם כך נקרא ביה סדיא כדפי' רש"י פ"ב דעירובין. ואי לא היה יודע הנודר מה היה בדעתו. מהמיתין פ"ב דמדדים סתם גרמי' להחזיר מיהו דבאובא אומדנא דמוכח אזנין בחר אומדני' כי הדיא דהיה נושא אמר וטזיע וכי. פירק הנודר מן הירק:

קצת ונקודה השם י"ז שאלת על הטעיות וכן גינותיו בטעות ובעניות אפילו נקוד ועשמי כהוגן מותר למחוק דהוי כמו פירש ונתן למשה רע"ה בעל פה אף על גב דילפינן מנייהו עובא הוי כמו פ"י בעלמא ולשון חכמים מנין למחוק את השם כ"ו. ומאי שכתבת שסן כמו נשמה לאותיות. אי בחר קבלה אזליא אסן בן כל החורה כולה אסורה למחוק דכל חיבה וזאת וחס ונקוד וגנינה רומז למא ששמות הקדושים רומזים וכל התורה יולא משם המיוחד י"ז ל"ו והוא מקור לכל וכן י"ב הוי"ת. הרי וסיס או הוי"ה אסור למחוק וכל סגן הכנויים שהחירו רבותינו ז"ל. אלא אין לך להוסיף על מה שאמרו חכמי' אותיות השם ועשמה דהוא דבר נלמה ומפורסם וקרימי' ביה לא תעשוון כן וגומר. ותני' במסכת סופרים. ש"ד ל"ב א"ה נמחקים. הרי א"ה ידעת פנימיותו ולא חייש עליי. ועיקר שאלה דידך כשננקד בטעות נראה דכל כה"ג אפילו אות דאחריו בטעות נמחק. דהכי תניא במסכת סופרי' הכותב את השם וכתב יהודה עושה ד' ה' ומחק ה' האחרון משמע לכאורה כסדר קתני לאחר התקון מוחק ה'. ותו תניא הסם היה לריך לכתוב השם ומתכוון לכתוב יודה ולא כתב זו ד' מוחקו וכותב את השם כ"ו. עכ"ל. הרי שהתיר זו לנמחק כל השם כשכתב כוונ' יהודה מיהו שמה יש לחלק דמילתא דידך נכתב השם בקדושה אלא שהנקודה והגנינה בטעות מכל מקום נראה דאפילו הכי אין מקדש אלא שלא בטעות כדמשמע ריש' דעושה ד' ה' זכר לדבר. אין מוצח וכלי שרת מנקדין אלא הראוי לו. וכל כה"ג נימא דמודו אחר' לתנא קמא דהקדש טעות אינו הקדש ושלום כני' נאום אוהבך משרתך הקטן הלוי :

הנקב חדש יסן מלא. ויקרא שמו פלא יועץ ונשוא פני' עמיקת' ומסרת' גלי. כשפותח מר אומר ערוקו גלי. התחנני יהיו לפניך דברי אלה. לפני יניק וחכים מעריב ומשכים. אליבא דהלכתא מסכים. עמוד בתורה ובמלות מ"ו מהר"י סגן לויס. הנה רחוק ממני משיב נפשו ידידי אלופי מה"ר זלמן. ואני יושב בארץ הנגב מקום ליה וערבה מפלפול התלמידים וספקות מתחדשות ומתרגשות לבא עלי בכל זמן. אמרתי תורה היא וכי. אס לא זכיתי צפה אלמוד בכתב ואשאלה שאילת השוטים אולי יתקיימו צי רבותינו ענה כסיל באולתו ואוקמינן בדברי תורה ואתה בדעתי מן הראויים להפיק מהן רצון שאלתי ואין לי הפרש בזה בין רב לתלמיד כי

יש בו מדעת קונה ורחמנא ליבא צדי ואחלק לך מנפות ספקות נסתפקו לי כולן אחת עשרה שאלות דעת נבערה וגם אין לריבין לפני כבר אמר רב פפא צפרק המפלת אפילו כי הו' נבעי אינם ולא לשתוק שני אם נבלת בהתנשא. ומה שאפשר בראיות הראה לי פניו מלבד ספרות כרסיות כי כוונתי לקבץ על ידך דברים נכוחים להיות לי ולמוריי לזכרון טוב עין מלויים השכחה ושר השכחה שטף ועבר וגבר ולמה אל תאיץ ואל תמהר להשיבני אך במתון ולעת הפנאי קבץ נביעות מקור לבך יד על יד עד תומם ושוב הניעני עיי מוקדם. אלו הן הספקות. השמות זיקות רעות ודקות. שדופת ורקות. א' היועיל נפוח צפה בבשולי גוים. ב' שחיעת אפיקורס כגון מצה ת"ח וכל הני דליתא צפרק חלק אם כשירה. גס צאר לי שהמיימוני פ"י בהלכות חשיבה אפיקורס צענין אחר מהגמרא. ג' איך נסגו להקל לשמוע דברי בעל דין שלא בפני חבירו. ד' מי שיש לו בן חרש שועה אם קיים פרים ודביו. ה' מי ששונא חבירו אם חייב לבקריו או רשות. או שמא איסור איכא דנראה כשמת לאדו. ו' מה אביו או שאר מת ויש עליו בגד שחש לקורעו היחליף ושוב יקרע. ז' המלמד בחו חורה למה כמלמדה תפלות. והלא כל מלות עשה שלא הזמן גרמא חייבת בו וכל מלות לא תעשה כמעט. ואך ידעו אם לא ילמדו ואשכחנא כמה נשים גדולות בחורה כמו ברוריא וכאלה רבות ואמרו רבותינו בימי חזקיהו כו' עד לא מלאו תנוק ותנוקה כו'. ח' אי שרי לטלטל מוקפה עיי נפיהה. ט' אי שרי לטלטל שעות של חול בשבת ללמוד על ידיה. י' אי שרי ללמוד פירוש מאיוב וירמיה ואלו מגלחין בעי צאב. יא ואי שרי ללמוד צמי צאב וצאבילות בשחיקה ובהרסור: (והא לך תשובות).

קצת מה חשיב לאדוני אשר תהיה בקנקני. ולאז מילתא כי האי תיבא. דלית ביה אלא קיוסא. לאדוני כמלאך השם וחרון אפו עושה רשם. על קן זמלתי ואירא. אם אומרה אם לא אומרה. אם אומרה הני עובר. במקום גדולים אל תדבר. ואם לא אומרה אני סרבן לגדול מלמד ודרבן. והכריע ביניהם השלישי ויזיאני לחפשי. וכך נלחמתי הסרעפים פוסחים על שתי הסעיפים. וכה אמר לי מה לך במקום הזה לעזור מילך הלא אינה הלכה למעשה אם נבלת בהתנשא. כי רביי חללים הפילה נאמר על המורה הוראה ולא נגמר. אבל בקרקע לפני הרב לדון. אין הראייה דומה לדון. והזכר מהחליף דחות. והא שחיס ושלג דלתות ולהסחיל מן הצד ניתן לנו רשות. עיי תחודע לרשות. ותשמע אליו ותאבה. והעתי הקצרה לפניו תרזה. ושום אדם לא ישגיחך אם לא יסכים עמך רבך. ופרוס שלומי למי הרב ערס אליו תקרב. אם תעשה הדברים האל. והיית נקי מהשם ומישראל. ועשה יגדל נא שלום אדוני מוה"ר יצחק ש"י. אחרי אשר הזקקתי לחוות דעי לא אוכל לעבור פי המורה. פן אהי' נקרא נער ממרה. לענין שאלה קמיתא דשאלני מר קמ"י היועיל נפוח צפה בבשולי גוים. אשות דמר לא גמירנא. לא ידעני מה שכתב מר צפה וכי אין להסתפק כמו קן צנפוח או צנפופרת כמו צפה. אכן מטיבותי דמר נראה לעיני דאין כאן ספק. דפירק כי"ד הרגל פריך רבא חזי מק האי כחו ה"ד אי כנפופו כו'. ומסיק לעולם כנפופו וחיי' צורות הלכתא גמירי לה דחשיב חזיו ולענין שבת חייב נפוח הפס חשיב כחו דמיייתי הסם מתרנגול שחקט בכלי

בכלי זכוכית כו'. וזדואי כגופו דמי דאם לא כן הוי קנסא כדפריך רבא ואילאו כגופו דמי ליפטרי וקיימא לן דממון הוא וכיון דכגופא דמי ומדינא אפילו מק שלם צעי לשלומי אי לאו הלכתא אמאי לא יועיל צפה כמו ציד נהי דמיייתי בכל דוכתא חתוי גדולי' או קיסם. אורחא דמלתא הוא. וסברא הוא. דעיקר טעמא דמהני חתוי משום הכירי הוא והכא הכירא עובא איכא שמצעיר האם. ואפי' אם נשאר לו גחלת חשיב מאש ישראל וציער הגוי אש חדשה מאותן גחלת התיירו רבותינו ז"ל כי הא הוקשה בעיניהם המנהג שנהגין בגויות שפחות עושות אש צבית אדוניהי ישראל ואין שום ישראל מחסה בכליו ומלאו עילה זו שגשאר שום דבר מאש של אהמול ומכא זה התיירו. וכי אין היכר גדול מזה נפוח המצעיר העיקר. וכן אם ישראל מהפך הבשר מותר משום דמקרי בשולו אפילו לא עביר מידי באש ואפילו הוא נללה בלאו הכי כדאיתא באשרי פי' אין מעמיד'. וכן המיימוני היתר בצער לאש. אך כל מה שכתבתי לא כתבתי אלא שבנפוח מדליק העצים הכבדים ומדלקי ע"י כמו. אבל אם יש כאן גחלים לחשות ועזי' דולקות ובנפוח מוסיף חמימות אף על פי שהכל דולק בלאו הכי כמו שעושין הנפחים. אז אין מקרי בשולו כיון שבלאו הכי יש חמימו' די לחתיכה זו ובחמימו' לא יתקרב בשולו אפילו פורתא ובהא לא קאמרינן. ולא דמי לחתוי גחלי' דהתם מיירי שמצעיר מקלתו כדאיתא התם בפירקי' ומיייתי לה בתוי' בכמה דוכתי' החותה בגחלי' בשבת כו'. מפני שהוא מצעיר כו'. וה"ל אם מקלתו בכזוי ומצעירו בנפוח לא ידעני מ"ש. ובאשרי איתא דשלקות משום חתנות וחתוי גחלי' כתב בשם הרמב"ן משום הכירי אף על פי שאין מוסיף חמימו'. ובא"ז פי' בשם רש"י ורשב"ם דטעמי' דשלקוי' משום דשמא יאכילנו דברים טמא"י. וגם לדידהו לריך לומר חתוי גחלי' משום הכי :

קצד ושחיטת אפיקורס לא פסלין אלא במשומד לע"ז פ"א מספקי' למתרי רי"ם בשם ר"י אי אסור מנאן ואילך כיון שלא הוחזק וי"ע. ומי"מ כל שאר משומד לדבר אחד מסקינן דלא הוי משומד לכל התורה כו'. אלא שהרמב"ם כתב והלריך לו בדיקת סבין כמו משומד לחוחו דבר. ופירש הרא"ש דטעמא כיון דחשיד שלתאותו עובר על אחת מן הטבירות חיישינן. דפקר שלא לערוח לקיים מצות כהלכתה שחיטה. מכל מקוי' מותר לאכול משחיטתו חוץ ממשומד לע"ז ולשבת דהוי כמו נכרי. וכן משומד להכעיס נמי מהאי טעמא. אבל כל הני אפיקורס ומגלה פני' בתורה דפרק חלק אף על גב דגדולי' עונו מנשוא לא מסחברי' למפסל שחיטתו דדווקא דברים הללו חשוד עלי' דנראה בעיניו דבר קטן וחולפא בעלמא. ומשום הכי אינו חשוד לעבור על שום עבירה. וכה"ג אמרינן בעלמא לא חחמוד לאינשי בלא דמי משמע וכה"ג טובא. והם אינם יודעי' שהקב"ה תובע עלבוסם דלורבא מרבנן. ואמרינן התם המורה בתחית המתים ע"פ הקבלה. אלא שאומר שאינה מן התורה. אין לו חלק לעולם הבא. וכי תעלה על דעתך ששחיטתו תפסל והא מותר הוא בכל מצות ומדקדק שפיר בהן אלא שמשתלם לו מדה במדה. וכן עובי' דמיייתי התם דדבר קטן מאבדין עולם הבא והכל משום דנרא' בעיניהם דבר קטן ולא עוד ידונו כל כך כגון מאן דאמר אמרינן ולא אמר קמיה רבינו

רבינו מיכא'ל אי' סוד' אורבא' ערבא' שידע' כל' זה' ומה' שאמרו' ר"ל' ואפ"ם' חסד' לעבוד' תדיר' אפשר' נש"ס' להשיב' כמסומד' לדי"א' אי' עבד' להנאתו' אבל' משום' דאינו' חושש' על' דבר' כזה' ומפרש' אותו' בע"א' ע"י' פילוסוף' ונראה' בעיניו' שאינו' איסור' אם' כן' אשחיתה' לא' עבר' וכנכרי' אין' להשיבו' אפילו' קעבד' להנאתו' ויודע' שאסור' דווקא' כשעשה' לרבעים' כדפרי"ן' אף' על' פי' שמתיראש' מחלקו' חיי' עולם' הבא' להנאת' חיי' שעה' דילרו' תקפו' אך' בדיקת' סבין' בעי' :

ואפיקורס שגינה' הרמב"ם' מהגמ' הא' ודאי' לפני' ולפנים' גם' אני' הוקשתי' בזה' זה' ימים' רבי' ומכל' מקום' חזיק' שהג"ה' הוקשה' אותו' וק"ל' נראה' לי' הפסק' כרצא' וכרצ' עפ"א' דבתיא'י' ניגהו' והוי' ע"ד' שכתבתי' ולא' ה"ס' נראה' לי' דהני' לא' יתא' להם' חלק' לעולם' הבא' שהרי' כתבו' שאר' חכמים' שאין' להם' חלק' כדי' להתרחק' מהם' וקראש' עבירות' קלות' בחמים' ואין' אני' שלם' בדבר' זה' מה'א' דתני' הוי' זה' מה' שתישב' לאפיקורס' ואלו' שמפרשי' האמוראים' לא' שייך' עליהם' מה' שתישב' לאפיקורס' כי' זה' אינו' מקשה' כלום' אלא' אפקרותא' בעלמא' עבדי' ולהכי' קראו' אפיקורס' והוי' תולדה' דאפקרותא' :

ודין מגלה' פני' פי' בענין' אחר' וחמירא' טפי' מהגמ' אלא' שנראה' לו' שכל' העבירות' קלות' כינו' אותו' באלו' דומה' להם' על' דרך' חיוב' משום' נשג"ו' וכה"ג' עובא' ומכל' מקום' לא' ידענא' מלן' שביר' אלו' ג' לדייקא' אפיקורס' ואפשר' שרא"ה' אותה' בתו' או' במכילתו' אחריתא' וכן' ראיתי' בתשובה' שהשיב' להר"ר' יונתן' המערבי' והביא' לו' פעמים' ראיה' מתנאי' בראיה' כגון' חבורה' דתו' ולפעמים' פסק' כמותו' מני' התלמוד' וכן' מן' הירושלמי' הביא' לפעמים' כי' הכל' היה' חוקק' על' לוח' לבו' ומן' הכל' קבץ' כאשר' כתב' בהקדמתו' ובכמה' דוכתי' שינה' מן' התלמוד' וק"ל' דעתו' ונעלם' ממנו' עומק' לבו' ז"ל' ולורינו' יאיר' עינינו' בחורתו' ויגלה' לנו' הסעלמות' :

קצה ומה שנוסגין' לשמוע' דברי' בעל' דין' שלא' בפני' חבירו' לא' ראיתי' נוהגין' אך' שרבים' גדולי' הדור' נוהגין' לשמוע' קבלת' ראובן' היינו' משו' דלאו' דייני' ניגהו' ואינם' יכולי' לכופף' את' שמעון' לקבל' דינו' אלא' לכופו' לדין' עפ"י' ב"ד' השוה' ואין' שומעיו' בדרך' דין' אלא' בדרך' קבלה' ועל"ה' ונותני' על"ה' לראות' מה' לעשות' ושולחין' אחר' שמעון' שליח' להזמין' לבית' דין' על' פי' טענות' ומורה' השוה' וממק"ל' ידוע' כי' ראיתי' שאינם' פוסקים' אלא' שמקבלין' קניין' לקיים' דבריו' והוי' כמו' ג'אמן' עלי' רועי' בקר' ואפילו' אם' יתירא' שמעון' אחר' כך' לקיים' דינו' של' הרב' הנשאל' כבר' ושמע' דברי' חביריו' מכל' מקום' לא' עבר' הרב' ששמע' דברי' בעל' דין' כיון' שבשעה' ששמע' לא' שמע' דרך' דיינות' לדון' עליו' אלא' בשמיעה' בעלמא' גם' למחר' יראה' שמעון' את' דבריו' אם' יראה' שמורה' זה' ידון' על' דבריהם' וכבר' המורה' הסיח' דעתו' מדברי' ראובן' ולא' נכנס' שום' זכות' ודין' של' ראובן' בלבו' אלא' ישמיענו' שנית' במעמד' חבירו' וידון' ודאי' אם' קבלו' שניהם' לקיים' דין' של' הרב' והלך' אחד' מהם' וסגיד' דבריו' להרב' והרב' ידע' שידון' להם' שקבלו' הם' עליהם' הא' לא' יתכן' אך' ח"ו' לרבותינו' ש"י' ושהיו' קלים' לעשות' כזה' ושאלות' ישראל' וגו' ובריייתא' קתני' מניין' לדיין' כו' :

קצו ופרייה ורביה' דבן' חרש' ושוטה' לא' ידעני' אמאי' לא' קיים' וכי' גרע' ממי' שנתגייר' (וקיים') דקיימא' לן' כרבי' יוחנן' דאמר' קיים' אפילו' לא'

נתגיירו

כתגיירו בניו עמו דאין חילוק כדמוכח התם ואפילו ריש לקיש לא פליג אלא משום דגר שנתגייר כו'. והאי סברא נמי אי משום לשבת יצרה איכא שבת ויכול לישא אשה ולהוליד בן חכם. ואי משום דרב אחי דמייתי התם עד שיכלו כל הנשמות שבגוף האי נמי נשמה יש לו ובר מלות הוא ופקחים מוזהרין עליו. דאי הוה כבשהמה יחשב שחיטתו אפילו אחרי עומדי' על גבו כשחיטת נכרי וקוף דדרשינן מקרא דפסיל מוצבתה ואכלתה כדפרישנו. וכן לענין מלוא ונעט הוי מהני שליחותיהו אלא דאין להם דעת. וכן לענין חליה פ"י בחו'. משום דפומייהו כאיב להו ולהכי חשיב לייבם וחליהם ולכל מילי חשבין להו כישראל. ולמאן דאמר קטן בעריסה מלטרף לעשרה הכי נמי על כל ב' עשרה מישראל שכינה שריא כדמפרש התם. אלא דאין דקיימא לן דאין מלטרף עד י"ג ואין צריך להאריך בזה. והכל לפני אדון כשלקח ערוך. ומכל מקום לכל מילי הוי ישראל גמור וחייבין על הריגתו וארבעה חורב הקפידה על קלקלתו וילפינן אחרי' מיניה בסנהדרין :

קצו ועל בקור שונא. אדוני לא פ"י מאי עעמא שונא ליה. אי הוה מאותן שמוחר לשנאותם לא קוראים בו עמך כיון שאינו עושה מעשה עמך. ואפילו להחיותו אין מזוין. ואפילו בן על אביו אינו נענש כל שכן שאינו חייב לבקרו שהוא גם כן בכלל גמלו' חסדים והוי גם בכלל להחיותו כדמוכח פרק אין בין המורד דעעמא דבקר חולים חשוב להנחתו נמי. ואי הוה מאותן שאסור לשנאותן אלא יצר הרע של הבריות חקפה לשנאותו. ארבעה מלוא עפי לבקרו מאיכא אחריני כדמוכח באלו מילוי' דאפילו עשינת שונא קודם לפריקת אוהב אף על גב דערב ב"ח דאורייתא משום דלכוף יצרו עדיף. והסווא שונא מיירי דראה בו דבר עבירה בינו לביתו דאינו מותר לשנאותו כדמוכח בערבי פסחים ואסור להגיד לאחרי' דאין מאמיני' לו ומפיק עליו שם רע ואפילו הכי לכוף יצרו עדיף. ואי משום דכתב מר דנראה כשמת לאידו. אי שמח לאידו הוי עדיף ליה לחולה כדאמר רבא יומא קמא ערוקי גלי מבאן ואילך אכריו בשוקא כו'. עד מאן דסני ליה יחד. וכתיב בפול אויבך וגו'. אך עדיין להסתפק אם הוא בעלמו יראה שיחדוהו ששמח לאידו של שונאו. ואפילו הכי נראה לי להביא ראיה מעשינה כדפי' לעיל דקיימא לן כמלא ריש צריך לילך אחרי' ובכל ענין קפסיק' וחי שונא לטעון כו'. מכלל דמיירי שעומד אללו ממש ואפילו הכי לא ילך לו ממנו שלא יסא נראה כשמת לקלולו. אלא ודאי אפילו הכי צריך להתקרב אליו ולסייע וכיון שזו מסתייע אין חוששין על מראית העין והכי נמי ודאי זה מסתייע ע"י דנוטל אחד מס' מחליו. וכמעשה דרבי עקיבא דכבד ורבן לפניו : והמודר הנאה מחבירו מסתמא לא מאהבה עשה. ואפילו הכי מבקרו וקאמר אלמא מחיותא לא מדרינן. ונהי דלמא' דקאמר התם כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים. והאי שונא אפשר שאינו מבקש. מכל מקום עעמא אחריני שפירשנו לעיל שייכא גם בשונא וכדפריך התם ועייל ביה יסחין וקומה ליה כולה. אלמא שדבר פשוט הוא שמהדריהו. ועוד ראיה מפרק אלו מגלחין דגרס"י התם דרב יודא שמת"י להסווא לורבא מרבנן דהוה סני שומעני' וקאמר התם כי חלש רב יודא עיילו רבן לשילוי' (פ"י לבקרו). על איסור נמי בהדייהו כו' ושונאו הוה כדמוכח התם. ואי הוה נראה כשמת לאידו חליה וחס' דרבנן שבקוהו ליה למיעל בה"יהו משום

כבודו דרב יודא. וגם כל ישראל אינם חשודים שיטמחו לחלי חצריהם. אף על פ
 ששאלו, אין שמחין למיתתו וכל חלי מסוכן הוא דכתיב רוטפש בשרו מנוער כו':
קצת ועל הבגד אם נותר להחליף. נרסיק בפרק ואלו מגלחין השואל חלוק
 מחבירו כ"י. ומסיק עלה הרי זה לא יגע בו ואמאי לא יגע בו אם
 הוא רוצה לשלם לו כל חלוקו. לשלם ולקנות לו חדש ומאי עממא לא יקרע. ולא
 שייך הכא אדם רוצה בקב שלו כו'. ומכל מקום למה לא יחייב לקרעו ולשלמו
 אלא ודאי אי קרע יצטרך לשלם לו מחדש והוא חש על זה ולהכי לא יקרע עד
 שידמן לו עלייתו ואחי לאפוקי מרישא דקתני נותן לו דמי קרעו. אבל הכא הוצרך
 לתת לו דמי חלוקו. ומשום דחם עליה ראוי להצטין מלקרוע. ומרישא אין לדקדק
 איפכא דהיא גופא קא משמע לן אי חס לבו בו שאין צריך להמתין ואין צריך לשלם
 לו אלא דמי קרעו. משום דכיון דהשאלו לבקר בו הוה ליה כנוטל רשות ממנו
 אבל בסיפא לא נוטל רשות ולהכי לא יגע בו אם לא ירצה לשלמו דלא מסתברא
 למימר דליהוי בגזלן כיון שאין מפסיד מידי אי משלם לו עד גמירא מידי דהוה
 אטליחות שמואלין מקופלים שחוזרים ומקפלים להו דניחא ליה לאיגש דליעבד מזה
 בממוניה וה"כ לא שאל כיון שרוצה לשלמו: ושואל שלא מדעת דנקרא גזלן. וכן
 המעציר על דעת בעלי' לחד מ"ד. כמדומה לי שפי' רבותינו דין גזלן יש לו ולא דקעבר
 בלא חגוב אעפ"י שאין דעתו לשלמו בשעת שאילה ולא דמי דדרשיק לא חגוב
 ע"מ לשלם כפל דמכוון לגניבה ובאיכורא אחא לידיה והתו' כחבו נמי למי שמקבל
 מעות מחבירו להלוותו על אחריות הנותן על כסף וזהב שמוחר לשנות לכחולה
 וכל האחריות על המקבל. והיתר גמור הוא כדאית' בא"י. אלמא אף על גב דמשי
 היתר גמור הוא כיון דבדעתו לשלם ה"כ ל"ש. ואין לומר דאין לו לשלם כל החלוק
 דמאי פסקי שיש לו דמי הקרע ואין לו דמי החלוק. וא"כ אמאי אינו צריך לקרעו
 וישלם דמי החלוק לבעליו. אלא ודאי משום דחם עליו ורוצה להמתין עד שאירע
 משלו. ויש דגרסי' התם אביו. אלא דהרא"ש לא גריס ליה מדקתני מאחו:

קצת ודלמוד לגשים אעפ"י שצריכין להחקיים כל לא תעשה ועשה נמי שלא
 הזמן גרמא. מ"מ אין ללמדה דהוי כמלמדה תפלות כדאיתא פי'
 היה נוטל וילוף ל"י מאני חכמה שכנתי ערמה כיון שנכנס חכמה בלבו של אדם
 נכנס בו ערמימית וכן פי' רש"י ז"ל מתוך כך תעשה דברים בהצנע וא"כ חיישינן
 שמה תבא לידי קלקול לפי שדעתן קלות. ואפילו כי היא מלוה. קרינן ביה עת לעשות
 כו' דינא שכרו בהפסדו. וכל שכן דאין מלוות. ואי משום דידעו לקיים המלות
 אפשר שילמדו ע"פ הקבלה השרשים והכללות וכשיסתפקו ישאלו למורה כאשר אנו
 רואין בדורינו שבקיאיות הרבה בדיני מליחה והדחה וניקור והלכות גדה וכיוצא
 בזה והכל ע"פ הקבלה מבחון ובימי חזקיה שהיה עומאם וטהרה נוהג והוא בכל יום
 היה בקיאיות בו ומייתי ראיייה שהיה מרביץ תורה ביש"אל. כי אלולי שהיתה הרבנות
 חורה באנשים מ"ל לגשים עמי ארץ ולתנוקת לידע כל זה. וכן צריך לומר דהא
 דקאמר נמי תנוק ותנוקת וכי ס"ד שלמדו כל זה אלא על פי קבלת אביהם שהיו
 בקאין גדולים בחורה הכי נמי נשים ועבד נמי חייב בכל המלות שהאשה חייבת בהן
 ואסור ללמדן חורה. ואפילו הכי מצינו מהם שהיו גדולים בחורה כגון עבי עבדו
 של

של ר' גמליאל שהיה יסן חתם המטה לשמוע דברי חכמים כדליתא בתוי' לטובה. וכן שפחתו של רבי וכהאי גוונא עובא בתלמודא. וברוריה וכו' לא צ"ה. אי נמי שטי"פ אביהם עשו וז"ל דאביהם סבר כבן עזאי דלית ליה פי' היה נוטל חייב אדם ללמוד בתו חורה כו'. אמנם יותר נראה לי שמעצמם עשו שהרי ברוריי הוכיח סופה על תחילתה שלא סמכה על דברי חכמים שאמרו נשים דעתן קלות וראש לחכמים אמר אני ארבה ולא אסור ולא אטה כו'. והכי נמי סמכה על דקתה שלא תצבור על הלמוד. ואפי' לדברי מר נמי איחא מיושב שהרי מה להם דברי הימים ופרק תמיד נשחט רק החורה שיש בהם המזות היה להם ללמוד אלא לא מטעם זה עשה (אלא) כדפרישית שמראון נפש עשה:

ד' ולטלטל מוקא על ידי נפיחה. אף על גב דכתבתי לעיל דכחו כגופו דמי מכל מקום אין נראה לאסור זה דהכי חלי באורחא לטלטל בכה"ג ומלטול מן האד ועל ידי שינוי כלאחר יד שריק. דתנא הק"ש שעל המטה כו'. וכן פוגלא שריק כ"י אלו עזר בן חראי אף על גב דודאי מזוי עפר ממקומו. וכן ביצה דאכר רב יוסף גזירה שמא יזוז לגירסת ר"ת פירק כירה פי' שמא יזוז עפר בידים אבל כל מה שמזוז בביצה משום הא לא אסרינן ואין לך כלאחר יד גדול מזה. וביד לא אסרו אלא משום משום גומות. והא דאסרינן במניח אפי' יעור משום דהכלי עלמו נעשה בסים לדבר האסור ומלטול מוקא בידים שהכלי נעשה מוקא ומלטול ליה כי אורחיה:

ו' ולטול השעות שמעתי כבר איך שנחנו בדבר לפני מהר"ר פייבש ז"ל ולא מאלו איסור ברור ואפי' הכי היתר נמי לא אמר בו לפי שנתפשט האיסור ויש לומר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדורה נעשה ואף על גב שלמזוה בשכר שרי מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מזוה למדוד על ידי דרש פי' שכר למוד שעות משעור החורה כי הריא דהילקטא זיה אבל הכא המדידה אינה מזוה ואי משום שלומד על ידה אם כן יתלה למידה איסורא ויהא שרי וחלילה. ואף על גב דלאו מדידה גמור הוא מדידת הזמן מ"מ יש לדמות. ולא דמי למדידת יין שהסיר בתרדכי וכן כתב להשליך טבעת או דבר המלטול בתוך המד. וכל זה לא שייך הכא. ואחר שגדול הדור גמגם בו מי יבא אחר המלך אשר כבר עשהו ומה ששמעת על של חול החוליות ואיני יודע אם ר"ל שמראות כל על יד החוליות מכל מקום מנלן לחלק ואפשר דגרע עפי דמודד הלל ממש: **רא וקדמו** בטי' באב פי' ירמיה ואיוב ואלו מגלחין. לא ידענא במאי נסתפק אדון לחלק בין הפי' והקריאה. וכי סלקא דעתך שלא הסיר אלא לקריאה בעלמא כו' פי' אע"פ בשופטי עסקין שאינם מבינים מה שמוציאין מפיהם. ואם כן יקרא מה שירצה אם אינו מבין שום דבר. וכי מאחר שאינו מבין למה לא ילמוד מתוך הפירוש. ואי משום שיש בו עיון מכל שכן דעדיף דהא רבי מאיר מסיר לקרות ולשנות במקום שאינו רגיל אפילו אינה תוכחה. אלא דאין קיימא לן כרבי יודא. מכל מקום חזינן דכל מה דמלעזר ללמדו ומתקשה עפי עדיף. וללמוד אלו מגלחין שמא מבציע ליה למר משום דילמא דלא מעין המאורע הוא אבל איוב דברי תוכחה הוא ושייך קצת בטי' באב. ומכל מקום לא משמע

משמע הכי באשירי פרי' ואלו מגלחין שכתב שם וזה לשונו גבי ע"י באב אמרינן
 אבל קורא במקום שאינו רגיל כו'. וכן נוסגין שאבל קורא במסכי מועד קטן
 ובהלכות אבילות. אבל באיכה רבתי משמע לאסור כו'. אבל צינו לבין עלמו מותר
 לשנות עד כאן לשונו. ובשילהי תענית כתב דט"י באב ילפינן מאבילות דכל מילתא
 דנוהג באבילותו כל ז' נוסג צט"י באב וברייתא קמפריש להו ותלמוד תורה חד
 מינייהו. וה"ס כן איך יתכן להחמיר טפי מאבילות דרביס פ"י מפורסס ופ"י ר"ת
 פרק החולץ דמחמירין טפי ומסר"מ ז"ל מייחסי ליה סוף הלכות שמחות אבל
 באבילות דיתיד ע"י באב קיל טפי. והאי לשנות צינו לבין עלמו אבילות דיתיד היא
 כדפ"י מחשמיס המטה אע"ג דפסיק דתשמיש המטה לא מקלינן. מכל מקום חמור
 מאבילות ולא עבדינן ליה ולא נוסחברא לחלק צו לומר דאלו מגלחין אסור משום
 דלא הוי מענינא אס כן אס איתא דהוי ביה שום שמחה לא החירו לאבל. וגם
 החירה אלו מגלחין סתמא אף על פי שי"ש צו כמה דינים מוקדם ומאוחר הכל לא
 חשיב שמחה ועוד דחשיב נמי תוכחות כמו איוב כאשר הוא סוף כל א"ס והאי
 וגוי. ודאי לישא וליתן לענין דמפרסמי מילתא טובא אפשר דאסור דמפרש הר"ש
 באבל. ואי קמבעיא ל"י למר על המנהג כבר כתבתי לך לשון הר"ש שכתב
 כהגו. וכבר הורה הזקן ויודא ועוד לקרא ראיתי רבים נוסגים כי איתערע להו
 מילתא שהיו לומדים כל ז' פרק ואלו מגלחין והלכות אבילות:

וּלְלַמּוּד שאר ענינים בהרהור רוב רבותינו מסקי בהרהור לאו כדבור דמי
 לענין קריאת שמע וברכה המזון ואפ"י למאן דאמר אין צריך להשמיע
 לאזנו מכל מקום צריך להוילא בשפתיו. אבל בהרהור כלל לא. וכן לענין שבת דבור
 אסור הרהור מותר אמנם מטיבותא דמר אמינא כל הני לא דמיין להא דהכא טעמי'
 מאי משום שמחה ובהרהור איכא שמחה כמו צמדבר ופעמים טפי וצ"ק השמחה הואמן
 ההרהור ואס יקרא אדם כל היום ולא יבין מה שמחה היה לו. אלא א"כ יבין. א"כ כי
 מהרהר בלא גירסא מ"ש ומדכחי' משמחי' לב ילפינן לה. וה"כ שמחה לב הוא ולעיל
 כתבתי דק"ל כ"י יודא ואפ"י במקו' שאינו רגיל אסור אע"ג דצריך להרהר ולעייין מה
 מושיל לו הקריאה עד שיעיין. והא לא דמיא אלא להא דאסור לאדם ת"ח לעמוד
 במקום הענופה כו'. וכן בית הכסא ובית המרחץ דאסור להרהר בהן ואעפ"י שאין
 ראיה לדבר זכר לדבר מיהא איכא. ובשבת פרי' היה שואל מחלק בין שבת להרהור
 דבית הכסא דבשבת כתיב דבור. והכא כתיב וסיה מחניך קדוש. וכן צנודן דידן נמי
 כתיב משמחי' לב כדלעיל. ובשבת נמי היא גופי' חיימא כיון דטעמי' משום טורח ותענוג
 הוא מה לי דבור או הרהור. אלא נראה לי דודאי מקרא יחירי' הסס אפקיה כדדרשינן
 מודבר דבר דאי מודבר לחוד היה הרהור בכלל אע"ג דכתב ודבר וגם בעלמא לאו
 כדבור דמי היינו משום כיון דטעמי' דמילתא משום טורח ותענוג אין לחלק והאי
 דקרא אפקיה היינו משום דלא הקפידה חורה אלא על הדבור דמפורסס ואושא
 מילתא ואין זה כבוד שבת. מידי דהוה אדברים שבלינעא דשרי בשבת ולא אסרינן
 אלא שבפרסמ"י משום כבוד שבת אבל צט"י באב ואבילות אין לחלק בלמוד בין
 דבור להרהור אפי' צינו לבינה ואפלו בשאר דברי' שאינה אבילות כדפ"י לעיל
 מאבל רבתי:

ואחרי

תשובות מהרי"ר

פג

ואחרי שזכי נחמתי כי ברוב דברים טעיתי אך פי מלך שמרתי הכרתי והפלתי להשיב כאשר צויתי ושלוס כתי הקי יעקב לוי: (שאלה ממנה"ר בער"א ז"ל).

רב אב די צלורת הפתח בלד אחד ולחי או קורה בלדו השנית: תשובה המבוי שכתבת הוי מפולש וזריך לורת הפתח מלד אחד ולחי או קורי מלד שני. ואע"ג דלאו בחיי וחלירות פתוחן לחוכו כתב סמ"ק דהשתא מבואות שלנו רחוקי מרה"ר וכן כתי באגודה לא בעינן בחיי וחלירות. ולעמ"ד הוי לריך ג"כ בלד שני [ב'] לחיים כמו שכתב מהר"ף לסלק דריס' הרגל. והלחי שיטנו פה מקדמונים כ"ל דלאו עליי דידיה סמכו לחוד. אלא כגדו יש לחי הבולט בבית החסידים. אמנס מהרי זלמן ז"ל התייר בלחי אחד וסמך עליי דסמ"ק דלעיל ואמינא כבר הורה זקן. ומ"מ ה"נ כ"ל אם הוא סוף מבוי. אבל לחלק מבוי לחלאין הוי קלת נראי להצריך ב'. וגם יש לי ליישב ע"פ הירושלמי. וכל זה אי לא הוה יותר מעשרה רוחב אבל יותר מי' אין לו תקנה אלא בל"ה:

ואם אין הגוי רוצה להשכיר שוכרין מאשחו או משכירו ולקישו דהיינו עובדא דוסמן וההוא עורחנא. ודוקי' אי לא בעי הגוי הבעל בית להשכיר אבל אי בעי שוכרין דווקא ממנן כדאיתא בא"י:

רג ועוד שאל דאמר במסכת שבת [דף קנ"ו]. מאן דאחיילד בשבת ימות בשבת משום דאחילו עלוהי יומא רבא כו'. והלא מעש"י בכל יום דנולדים בשבת ומתים בימים אחרים: תשובה מאי דקשה לך מנולד בשבת תשובתו בלדו דעל שחללו עליי שבת ודילמא להא לא אחילו עליי ואפי' עיי נוי. כגון שכולד ביממא או בלילה לאור נר שבת. ולדקניות נהיגי דמטמיני תרגולים כל חדש ט"י כך כתב בספר יראיי. ועוד דלמא זכות גורס כדי שיספדו כראוי. כי קן בקש דוד המלך ע"ה. ואי לא טוב לי יום אחד בחיירי מאלף. הוי הקב"ה נעתר לו. אינ חטאו גרס קודם זמנו. כ"ש לעת הזאת דיש נספה בלא משפט ליון שניתן רשות למשחית כו'. כי ההוא עובדא דפ"ק דחגיגה דמגדלי נשי' דמאי טעמא חזרו הרוחות בעת היום דיהא בעולם מטעם דנאספ"י בלא זמנס ומשועטות בעולם עד בא קלס כך כתבו דורשי רשומה. ומכל דל לא קשיא מיד. וריב"ל לא קאמר אלא דכך היא המדה אבל אפשר להשתנות עיי זכות ועבירה וכמה גוויי. ועוד איכא ליישב כמו שפירש הרוקח אהא דפ"י הגאונים דאומרים דקתך משום פעירת מרע"ה. והקשה החוס' עליי דאותו יום כתב"י ספרי תורות וכן מחשבון ירחו דלא מצי להיות פעירת מרע"ה בשבת. ותיקן הרוקח. לא קשי' דכל אדם יש לו מזל למעלה בפרגוד וכל זמן שמקיים חי למטה. ואותו מזל שלמעלה מת בשבת. וחשיב למטה כמת. והאריך על זה. ומיושב שפיר קושייתך:

רד ועוד אשר שאלת מאן דחוי ביומא רבא או בלילה פשיטא דאין חילוק בין יממא ללילה. דרעב הוי פ"י רעב מחשמים שכל העולם אסור בחשמים המטה והוא שבע. ועיקר רעבון חשמים בלילה הוי ואי הוה בן עולם הבא השביעוהו מן שמים להנאחו. ואי לא נתקבל חשמי' ג"כ השביעוהו במה שניתן להשביעו להודיע שאין חשמתו והשבתו מקובלת. ודומה ללשון זש. אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיו שבע פרי לולב וערבה ובסנהדרין. ולענין העבילה ביום הכפוריי מורים לו לפי

לפי שהוא אדם: ואשר שאלת ים לו לראג ויפספס בכל מעשיו ויחזור מעבירות שבדו ויסגף בעלמו במאי דאפשר ליה כן שמעתי על בעלי הוראה דאיתרמי להו. וזימנין אחי נמי מרוב עירחא או מרוב אכילי ובשבעה דרכים בודקין את הזב וכולן מרגילין לכך. דאפי' בהן גדול קודם זו ימים היו מנוע"י ממנו כל דבר הרגילים להרבות זרע. ומי"מ לא יתייבש מן הפורענות ומן הרחמים וישב אל השי" בכל נפשו, כי חנון זכרו והוא רחום יכפר בעד כולנו כפי הקו יעקב הלוי:

רה יגדל שלום רבותינו שבגולה אנא הורנו דרך הישר. על אודות שומרת יבם והוא משומד להכעיס ואדוק לע"ז ממנו והיבמה נפלה לפניו ואין אה אלא הוא ורצתה לתת לו הון רב כדי לחלוץ ולא אבה כי אמר צפה מלא שלא היה חפץ להחזיק אמונת יודי כי הוא קיצוני"א. והנה היבמה זו נסתה בו כמה פעמים היחלוץ ולא אבה ומיאלן בה לעשות והיא ישבה כך עגונה ימים רבי'. לסוף קלקלה שבבעלה לגוים וילדה לזנונים. לסוף הלכה ונשאת לבעל בן ברית בלא התרת שום מורה. ונדע הוא שבמיתת בעלה היה האה משומד כאשר הוא עדיין. ועתה שנשאה לאיש בקשוי האיש והאשה למזוא לה דרכים ולדוים להסיר אחרי"כ הוא דיעבד ואפי"ה אמרתי אליהם לפרוש זה מזה עד כי נדע תשובת רבותינו ולא אבו כי היבמה אומרת ששמעה מפי גדולי רבותינו שאמרו אליה שלכתחלה אין מחירין לה להנשא. אבל אם היא תצבור ותנשא אין מפרשין אותה מבעלה ועל דא סמכא. והמה יושבים אחנו פה. ובכן מוטל עלינו להוילא הדבר לאמתו ולאורו ע"פ רבותינו. ונחלה פני כבוד רבותינו לכתוב חלוקים בדבר כאשר נבאר: הנה נמלא בתשובת הגאונים שאם נשתמד בשעת שקדשה אינה זריכה חליצה. וש"י סתר דבריהם וכתב בשו"ב אחת דלא סמכין עליה וזריכה חליצה. ומהר"מ הביא ראיה לדברי הגאונים דהיכא דליכא יבם אלא המשומד דפטור' מן החליצה מדפריך בהגוזל קמא אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה. דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה. ומשני טוב למיתב טן דו וכו'. א"כ לגבי משומד דליכא למימר הכי דאין סה"י דלא ניחא לה להתייבם לה כי יעבירה עלדעתה ואדעתא דהכי לא קדשה מעיקרא היכא דמשומד היה והוא כאלו הסתה עמו ע"מ שלא תתייבם לו עכ"ל מהר"מ. ואע"ג דיש לחלק דווקא הסם שהיה משומד משעת קידושי אחיו הסם שייך למימר אדעת' דהכי לא קדשה נפשה אבל בגזון דידן לא הוה משומד בשעת קידושי אחיו לא שייך למימר הכי. מ"מ יש למזוא דה היתר כיון שהיה משומד קודם מיתת הבעל אחיו כאשר כתב הר"ר אברהם הגדול. וז"ל היבמה שנפלה לפני משומד תימא הוי אי בעי חליצה ממנו כי במקום ערוה הוי וקנאים פוגע"י בו. וגם הנבעלות קנאים פגעו"י בה. עכ"ל: והא"ז כתב ח"ל רב נחמן גאון וספר בשר ע"ג גחלים ותשובת רבותינו פוסקים דביבם שהיה משומד בשעת קידושי אחיו ועדיין עומד בשמדותו אינו זוקק את אשת אחיו לייבם ופטורה לשוק בלא חליצה. ואפי' חזר לאחר מיתת אחיו לא משגיחין ביה. ולפי' רבינו חננאל ז"ל אפי' היה יודי בשעת נשואי אחיו אם היה משומד בשעת מיתת אחיו אינו חולץ ולא מייבם. עכ"ל הא"ז: והנה חזינו דלפי' ה"ר אברהם הגדול ולפי' ר"ח דאפי' לכתחלה מחירין אותה לשוק בלא חליצה. ואפילו לדברי האוסרי'

האוסרי' מזינן למימר דדעתם דווקא לכחילה אבל בדיעבד נוכל לומר דדעתם שלא תלא כדאשכחן בכמה דוכחא בתלמוד דלכחילה לא תנשא ואם נשאת לא תלא גם לא חזינן בדברי מהר"מ שחלק בדבריו להדיא בין היכא דהוי משומד בשעת קדושין ולאחרי כן אלה הסיר אפי' לכחילה. ומזינו למימי' דדעתו בכל ענין מותרת אפי' לכחילה. אי נוכל לומי' לכל הפחות דמתיר דיעבד כי הכא. והנה זאת היבמה זה עשרים שנה שיטבה עגונה (ועגונה) כי בעלה מת בגזירת ק"ט לפרע. והנה זה חמש או שש שנים שקלקלה עם גוים ויש לדאג אם יכיפו רבותינו להוציאה בגט ח"ו חיפוק חורב' מינה לכן תאירו עינינו בנדון זה ויכתוב כל אחד מכם דעתו על כתב האגרת הזו למטה ודעתינו נוטה להסיר אחרי כי הוא דיעבד כאשר כתבנו כבר. ושלוס לרבותינו ולתורתם תח"ת משה רב יקותיאל הלוי מוליין. אברהם בן הקדוש גמליאל בן פדהנור :

תם ונשלם. התהלה לארון העולם:

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il